

URTEC

LESTA POD OBAMI ZA
SLOVENSKO MLADINO
S PRILOGO "ANGELCEK"
LETNIK: 49 **1919** STEVILKA: 2., 3.

Vsebina:

Regent Jugoslavije Aleksander Karadžordžević.	17
Naša narodna himna. (Pesem.)	18
Pavel Perko: Nace Medja ali Kadar se mi dr- samo. (Konec)	19
Prof. Fr. Pengov: Vesela ura prirodopisja.	23
Dr. Velimir Deželić: Mali Isus. (Pesem.)	27
L. Podlogar: Iz zgodovine kranjskih trgov.	29
Anton Zdenčan: Male živali — strah velikih mož.	33
Ksaver Meško: Pot v šolo.	36
J. E. Bogomil: Zimski dan.	40
Rud. Pečjak: Zvití polh. (Pesem.)	42
Ksaver Meško: Pogovor z vetrom. (Pesem.)	43
Cvetinomiški: Oglar Marko.	44
Modrost v pregovorih domačih in tujih.	47
Reki.	47
Drobíz.	47

Vrtec s prilogo Angelček izhaja prvega dne v mesecu
in stane 9 K na leto. Izdaja društvo Pripravniki dom.

Urednik: Jožef Volc, župnik na Rovih. © Oblastem odgovoren: Ludovik
Tomažič. © Za upravnštvo: dr. Jožef Demšar, prof. v Ljubljani, Sv. Petra
cesta štev. 80. © Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

LIST S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO S PRILOGO ANGELEČEK.

Leto 49.

Ljubljana, februarja, marca 1919.

Št. 2., 3.

Regent Jugoslavije Aleksander Karadžordžević,

sin kralja Petra I. Rojen na Celinju, glavnem mestu Črnogore, l. 1889. Mati mu je bila Zorka Ljubica, hči dosedanjega kralja črnogorskega, Nikite. Umrla l. 1890. v Ženevi v Švici.

Naša narodna himna.

Lepa naša domovina,
oj junaška zemlja mila,
stare slave dedovina,
da bi vedno častna bila!
Mila, kakor si nam slavna,
mila si nam ti edina,
mila, koder si nam ravna,
mila, koder si planina.

Blagoslov naj se razliva
v tvojih poljih in lesovih!
Bog ljubezni naj prebiva
v tvojih selih in domovih!
V božjem dihu, v božjem varstvu
tvoja ladja varno plava.
Mir s teboj po vsem vladarstvu!
Tvojim sinom večna slava!

Nace Medja ali Kadar se mi drsamo!

III.

Pavel Perko.

Zima, zima! Burja piha izza Rakitovca, in ledene sveče vi-se izpod streh. Senice hodijo na okna, po skednjih pa posedajo vrabci. V peči prijetno prasketa, ker mečejo mati največje zglavnike v peč. Nace Medja pa leži na peči in gleda v strop in jezen je vse te dni. Zunaj se dela led, ki je trši od dne do dne — on pa čevljev ne bo imel . . . Iz vsega skupaj ne bo nič. Tudi štandartov ni več dobiti. Grudnica je bila tu in se je izgovarjala: »Nič nisem do-bila, jemenečka, nič! Zdaj je vojska, in ljudje vse poku-pijo, da prihranijo podplate . . . Nič nisem dobila!« Torej Marička bo imela čizme, Nace nič! Žibretov bo imel čevlje s štandarti, Hodnikov in Ogrančev in Zalaznikov — vsi jih bodo imeli, samo Nace Medja ne bo imel nič!

Zunaj pred hišo je jama, kjer se zbira voda, ki teče izpod kapú. Sedaj je jama vsa zamrznjena; vsako noč pa se napravi nova ledena skorja, tako da je led od dne do dne debelejši. Včeraj so se poznale še belkaste zvezdice, in led je bil še prozoren, da se je videla voda pod njim; črez noč pa so se zvezdice zgostile v drobcena zrna, in led je postal steklen in jedrat. Kadar bo popolnoma gost in neprozoren, takrat bo pa tudi na Potočku toliko zamrznjeno, da bo varno čezenj . . . In tedaj —.

In tedaj —?

Res! Neko jutro, ko je vso noč pihalo in tulilo, je bil potem led tako gost kakor kamen in trd tako, da je konica odskočila, ako si udaril s palico . . .

In tedaj —?

Tedaj so prihrumeli pobje: Hodnikov, Ogrančev, Rašnikov — vsi razen Žibretovega, ki se je tedaj šele obuval, in so vpili:

»Nace Medja, ali ne greš? Pojdi, Nace Medja! Drsati . . . Led . . . Zamrznjeno . . .«

Nace Medja pa je ostal na peči in ni hotel ne videti, ne slišati. Pogled je imel srepro uprt na ranto, ki je šla pod stropom od ene stene do druge. Ondi so viseli novi Maričkini čizmi . . . Če bi bili nabiti s štandarti, bi mu bila prišla želja, da bi jih snel in obul . . . Tako se mu je pa nekje na dnu duše vzbudil srd, da bi vzel nož in jih raz-rezal na drobne kosce . . . Ko bi se ne bal matere! — Zato je bil pa jezen na ves svet in še na led in še na zimo povrhu . . .

Pobje so vendarle odhiteli, in glasovi so potihnili. Pa ni dalo Nacetu več na peči! Vstal je in stopil vun na vežni prag. Mraz je bilo,

da je pokalo, in debelo ivje je viselo po drevesih, da so bili vrhovi beli kakor spomladi, ko cvete črešnja. Tam izza hriba pa se je čulo še vedno:

»Led . . . Zamrznjeno . . . Drsalica . . . Štandarti . . .«

Naenkrat je zgrabil Naceta dolgčas, da bi jo udrl za njimi in vsaj od daleč gledal, kako drčijo čez bajar drug za drugim. Pa se oglasijo mati iz veže:

»To ti povem, da mi ne greš nikamor! Ali ne veš, kako je bilo ono leto, ko so potegnili Peskarjevega napol mrtvega izpod ledu? Otroci neumni, čim bolj je nevarno, tem bolj tiščite poleg! V hišo se mi spravi!«

In bi se bil spravil, da ni stal v tistem hipu baš Žibretov Tone pred njim. V novih čevljih s štandarti je stal pred njim in ga je priganjal:

»Hitro, Nace Medja, hitro! Ali so šli tod mimo? Led — to ti rečem! In moji štandarti — poglej! Kaj stojiš?«

»Nimam čevljev!«

»Ali jih ni Reberšek —?«

»Meni jih ni.«

»Zakaj pa ne?«

»Ker je — ker je usnja zmanjkalo . . .«

Žibretov Tone je stal pred njim — gledal ga — molčal — potem pa počasi nategnil obraz, in od brade pa gor do oči se mu je potegnili zaničljiva guba:

»Hohoho! Mevža! Pa si se hvalil, da bodo tvoji lepši ko moji, in da ti jih Reberšek nabije s štandarti še bolj na gosto ko meni . . . Poglej!«

In privzdigne nogo, zdaj eno, zdaj drugo, in kar blišči se samih štandartov, gosto nasejanih . . . Ob takem ne more Nace Medja več vzdržati. Obrne se in zatuli noter v vežo:

»Jaz jih pa nimam! Uh! Ker —, ker mati in Reberšek nista hotela . . . U—u—uh!«

»No, le tuli!« se zahudujejo mati.

»Hohoho!«

Vrh klanca se postavlja Žibretov Tone na roke in z nogami cepeta v zraku in žvenklja s podkvicami kakor v porog . . .

Nace Medja gre v hišo. Vse vre po njem. In zopet mu hodi na misel, da bi snel Maričkine čizme in da bi jih — da bi jih . . .

»Pa jih bom tudi! Pa jih bom!«

»Kaj boš —?«

»Razrezal jih bom! Ali bom pa svoje coklje razsekal!«

»Kaj —? Le poizkusi! Čakaj!«

»Pa jih bom!«

»Kaj —?!«

In priletelo je po hrbtu, da se je zapotekel Nace Medja ob klop, in se mu je prečudno utrnilo pred očmi . . .

»Pa —, Pa jih —. Pa jih bom —!« je jecljal v jezi in lezel na peč.

»Kaj — ?!?!«

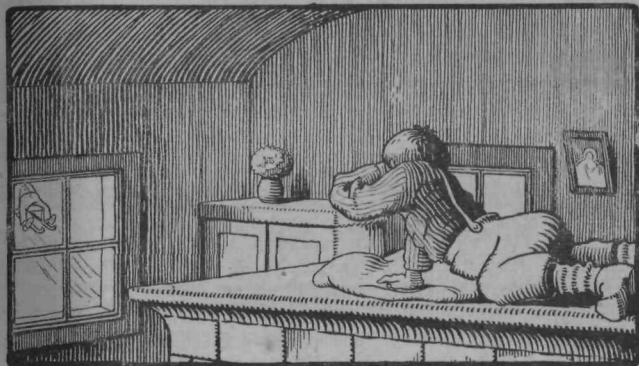
In zopet je padlo in se posvetilo . . .

Potem pa se je umaknil Nace prav pod strop na dile in se zaril v plewnico prosa.

»U—u—u!«

IV.

In sedaj leži Nace Medja na peči, in krč ga vije, da golta svojo jezo v sunkih v sé. Pred očmi se mu je napravila mreža od samih solzâ . . . In ta mreža se mu sedaj venomer preлива in umika, da se mu ves svet v mreži lovi in pači, reži in spakuje . . . Dobro vidi v tisto

rjavo liso na zidu ob vznožju peči. To je tista lisa, ki se je bila naredila, ko so bili oče doma in so upirali svojo bolno nogo v zid, da je ležala višje ko drugo telo. Od mazil in obvez se je bila napravila tista lisa, ki je sedaj temnorjava in po sredi zamazana. Nacetovo oko prodira skozi solze in se ne more ločiti od tiste lise na steni. Kar prečudno se giblje in pretezava tista lisa in dobiva vsak hip drugačnih oblik. Robovi se ji prelivajo zdaj v ostro, zdaj v zabrisano; zdaj se nategujejo v dolgost, zdaj se stiskajo in krčijo nazaj v sé . . . Zdaj je lisa le še mala pika, naenkrat pa se zapotegne v velikanski kolobar, ki se naposled raztopi v nič kakor mehur iz milnice, kadar doseže čezmerno velikost . . . In vse skupaj — stena in strop in peč in hiša se nekam suče in umika, kot da je znorel ves svet in začel plesati okrog Naceta Medje . . . V vse to pa se meša bajar na Potočku in tropa pobov, ki se zaprašujejo na led drug za drugim in med smehom padajo drug čez drugega. Izpod okovanih petâ jim prši sneženi prah; za

šlandarti se dela nebroj nitkastih črt, ki pa niso črtane v led, ampak samo v sneženi prah. Drugi se pridrsa — in vse črte se mahoma zabrišejo in izgledajo, da se na drugem kraju naredi zopet nebroj novih in še gostejših . . .

»U—u—u!«

Še nikdar ni bilo Nacetu tako hudo pri srcu! In še vedno mu nekaj pravi, naj se splazi izza peči in naj pristavi stol in naj potegne z nožem preko Maričkinih — Ne, ne! Tega ne sme!

»U—u—u!«

Tedaj pa — kaj je to? Ali ni to cingljanje z zvončki in pokanje z biči? In vpitje nad živino! In prhanje kônj in škripot saninca po snegu?

Nace Medja dvigne glavo. Pogled napenja in buli skozi orošeno okno . . . Glej, res je! Trije Vidmarjevi konji — tisti široki, ki jih je bil kupil v Tirolih — prhajo po klancu, da jim pokriva sopar glave in vratove. Trije so — s tremi saninci. In na sanincih deske, zbite v dnu in ob straneh. Tako so vsako zimo vozili led s Potočka . . . Ho!

Nacetu Medji zablisne misel . . . Nekaj živega in veselega mu presešine telo.

— Po led gredo na Potoček! Geri jih bo razpodil, in prišli bodo in bodo jezni, in sram jih bo . . . Zlasti Žibretov, ki se je še ravnokar postavljaj na roke!

Nace Medja oživi. Sam ne ve, kako mu je, kar naenkrat je izza peči. Že tiči v cokljah — in kakor bi trenil, stoji zunaj na vežnem pragu in nagovarja Gerija in hlapce:

»Ali greste na Potoček po led?«

»Kaj —!« se zadere Geri. Gluh je, in to je njegova navada, da se zadira. Nace se ga nič ne boji in še rad ga ima ta dan; ker Geri gre po led na Potoček!

»Ali greste po led, jelite?«

»Po led, kajpak po led! Ne boš se drsal več in čevljev trgal, fant!«

Geri misli, da mu je povedal kdove kaj neprijetnega. Ej, pa mu ni! Še razveselil ga je! In najrajši bi Nace Medja še klical za njimi: »Le pojdite! Pa le hitro pojdite!«

Vse je dobro! Sneg škriplje, bič poka, in dile ropotajo na sanincih . . . Nace je vesel, tako da se mu celo mati čudi, ko ji v solzah; a smeja se pripoveduje:

»Mati, po led gredo! S tremi saninci! Ves Potoček bo šel!«

»Prav je, da gre; vsaj ne bo tistega strahu, kot je bil ono leto!«

»Mati, sedaj jih bo pa Geri napodil!«

»Ja, ja! Nevoščljivost otročja! V hišo se mi spravi!«

(Konec.)

Vesela ura prirodopisja.

Prof. Fr. Pengov.

Mladina potrebuje v žalostnih dneh tudi veselega beriva. Takega je umel podajati rajni pisatelj Jakob Alešovec, pa tudi resnicoljubni Kljukec. Ker sta pa oba že umrla, ju znabiti mladina pogreša? Kaj, ko bi stopili mi na njiju mesto, vsaj za eno kratko urico? Da namreč malo pojasnimo razdelitev živalstva, kakšno je, in kakšno so učenjaki že predlagali.†

V navadnih šolah delite živali v zveri, kopitarje, dvoparklarje, žužkojedce, ptice, polže, kače, pa tudi v ščurke, stenice, uši, bolhe in drugo tako nesnažo, ki naj bi je pa pridna slovenska mladina ne poznala niti na sebi, niti okoli sebe.

Bolj naravno se zdi nekaterim modrijanom, da dele vse živali v 2 dela. Prvi del so tiste, ki žro druge, druge so pa one, ki se dajo žreti, n. pr. levi in pečene piške. Taki delitvi pravijo: dualizem.

Take živali, ki niti same ne žro drugih, pa tudi druge ne njih v rednih in mirnih časih, imenujemo osle, pse, konje itd. Čudno je pa to, da dobi ob vojski, lakoti in v podobnih časih razvedrila meso tudi takih živali dober okus.

Žal pa, da so to preprosto razdelitev učenjaki že davno zavrgli, in že slavni Cuvier (izgovóri: Kivié) je pred 100 leti razdelil živali v 2krat po 2, to je 4 skupine: v zvezdaše, mehkužce, členkarje in vretenčarje. Hočeš-nočeš moramo tudi mi za njim. K zvezdašem spadajo znabiti zvezdoslovci ali astronomi; k mehkužcem jurčki in mehko kuhana jajca, pa tudi tisti trije krojači, ki so se vojskovali s polžem, in o katerih poje narodna krojaška himna:

Nekoč so trije krojači živeli,
ki so polža za medveda imeli...

K členkarjem bi pa prišteli zlasti hromake ali kostobolnike, ki tožijo ob vsaki izpremambi vremena, kako jih trga po kostnih členkih: med vretenčarje pa posebno predice, ki so tako redke in jih zelo pogrešamo zlasti sedaj v mrzlem letnem času z njihovimi vreteni in kolovrati vred, polnim bujnega prediva za srajce.

Prirodopisec Oken se je pošalil nekoč, ko je rekel: »Živali so v primeri s človekom le otroci; mnoge med njimi zelo nezreli otroci.« Da je ta primera prava, ne bomo trdili. A če bi bila prava, potem bi utegnili po zgledu nemškega neznabožca Haeckela imenovati človeka edino popolnoma dorastlo žival. Svetovna vojska nam namreč kaže, da ima človek v sebi veliko živalskega, posebno tak človek, ki gleda bojne jarke le od daleč. S to razdelitvijo torej spet ni nič.

Najbolj primerna je še razdelitev živali, kakor je zdaj v knjigah v navadi, in sicer: A. v vretenčarje (živali, ki imajo hrbtenico, sestavljeno

iz vretenc) in B. v brezvretenčarje (živali, ki nimajo koščene, oziroma hrustančaste palice v hrbtu).

Med vretenčarje spadajo:

I. Sesalci. Ti imajo stalno toplo kri, še rajše pa mleko, četudi postano in sedaj tako silno redko in posneto. Dihajo sesalci s pljuči, dokler živijo. Ko se pa naveličajo goniti ta meh, pa zapuste tudi pozorišče tega sveta. Da spadajo te živali med najplemenitejše, kaže že to, ker vlada v njihovem srcu sestav (zistem) dveh komór (kamric) kakor nekoč na Dunaju v parlamentu poslanska in gosposka zbornica. Imenitnejše je pa pri živalskem srcu le to, da ima vsaka zbornica ali srčni prekat še svojo predsobo, ali če hočeš, celo svojega služabnika, ki se imenujeta desni in levi srčni pridvor. Znabiti sta ju imeli dunajski zbornici tudi.

II. Ptice imajo še bolj vročo kri kakor sesalci. Spomni se le na jeznega purana ali na petelina. Imata najmanj 42° Celzija v krvi. Pri tej sopari bi moral ti že umreti. Puhalo pa ptiči tudi s pljuči — le poizkusi se dotakniti mlade sove, pa se prepričaj! Za izkazano človeško prijaznost mu pa ležejo jajca, ki jih pa žal marsikje zastonj popijó po hišah nastanjeni krščeni in nekrščeni dihurji in njih tovariši. Večinoma imajo ptice tudi aeroplane ali letala, ki pa niso tako nevarna kakor laški kaproniji.

III. Krkoni ali dvoživke radi plavajo po vodi kakor žaba, a gredo tudi na suho kot močerad, kadar doraste. Vsekako posnemajo te živali gospodo, ki po načinu dvoživk ždi pozimi v vlažnem mestu, po letu pa gre, če ima dovolj pod palcem, vasovat na deželo.

IV. Ribe. Teža imena jim pa ljudje niso dali zato, ker žive v vodi, ampak skoro gotovo vsled tega, ker jih love ribiči?

Zdaj pa še enkrat pogledjmo prve: sesalce.

Sesalce, ki ljubijo zjutraj mlečno kavo, opoldne pa kaj drugega, moremo razdeliti še nadalje v 11 redov, in sicer:

1. so dvoročniki ali bimani, to je edini človek, ki igra dvoročno;
2. so čveteroročniki ali kvadrumani, ki znajo s štirimi rokami brenkati na klavir, n. pr. opice;
3. so prhutarji (netopirji). Ne smeš jih pa zamenjati z vihralci ali z letalci, kakršni so metulji, pa tudi mnogi šolarji. Pa brez zamere!
4. so roparji in roparice, ki žive ob ropu, tatvini, oderuštvu, kopičenju zalog po hrčkovem načinu in ob drugih zločinih in prestopkih. Posebno radi, kadar je vojska;
5. so vrečarji (klokani), ki nosijo vrečo ob ledju, v novejšem času pa rajši nahrbtnik med pleči ali celo poln portmoné (denarnico) v žepu;
6. so redkozobi, to so taki lenivci, da se jim niti ne ljubi nositi po 5 prstov na nogah, n. pr. troprsti lenivec. Ni čuda, če tudi zób nimajo ali kvečjemu ponarejene;
7. so glodalci. Ti se pa vedó iz vsake neprilike dobro izrezati. Med njimi zlokobna miš in podgana nista zadnji. Pa tudi dandanašnji oderuhi ne;

8. so mnogoparklarji, ki se pasejo po travnikih in gozdovih kot srne, govedo, prašiči. Nekateri pa udirajo na Miklavžev večer tudi v hiše, koder imajo poredne otroke;

9. so kopitarji. Ti so bili doslej večinoma v vojni službi. Tam so izdelovali ubogim vojakom potrebno obutev, a si zelo želeli, da bi mogli pobrati šila in kopita in oditi. Njihovo geslo je: »Le čevlje sodi naj kopitar!« Slavnega učenjaka, po katerem nosi ime Kopitarjeva ulica v Ljubljani, pa nikakor ne smemo prištevati v ta red, pač pa razne vrste konj in ceber; da, celo mulo in osla. Četudi poslednji po svojem solopetju ne dela sorodnikom posebne časti, vendar je vsa ta žlahta ustvarjena po istem kopitu;

10. so prežvekovalci. To je znano govedo v hlevu, ki nam daje meso in loj in sirovo maslo, a zato ji moraš dati dovolj sena in pšeničnih otrobov. Veliko manj koristni so pa oni prežvekovalci, ki prežvekujejo razne zabavljice in obrekovanja in jih trosijo med svet kot gnoj, ki pa ne da zemlji rodovitnosti, ampak le vse požge;

11. so kitovci, ki so pa našim slovenskim kitaricam precej neznan orjak. Saj se pa tudi ne dajo ujeti kar s kito prediva ali slame ali las, ampak je treba grenlandskemu lovcu, da gre nad največjega sesalca na zemlji z močnimi vrvmi in z ostvami (harpunami), če ga hoče ujeti ali pa vsaj s kitastim hrbtom poslati na dom (v globoko morje).

Še lažje pa nego vretenčarji razpadajo brezvretenčarji v 4 razrede. Zmisli se le na mrtvo kobilico ali na rjavega hrošča, kako kmalu ga raznese veter na vse strani, če si ga je bil srakoper nataknil na trn v svoji jedilni shrambi na trnolici.

K brezvretenčarjem spadajo: žužki, školjke, črvi in razne morske vetrnice ter močelke. A zadnji dve vrsti bi ravnotako lahko gojili na kakem vrtu med cveticami kakor v slani in sladki vodi med živalcami.

Četudi tvorijo brezvretenčarji ogromno večino med živalskimi vrstniki, vendar se ne bomo dalje pečali z njimi. Premajhni so nam in premalo okusni. Najbolj zanimivi so vretenčarji-sesalci, zato kaže, da se ozremo še malo na prvi dve vrsti izmed njih.

Dvoročniki. Nekateri trdijo, da spada človek k čveteronogim živalim. A to se ujema le toliko časa, dokler ne dobi prvih hlačk ali krilca. Dotedaj se res plazi po vseh štirih kakor mlada veverica. Ker pa ima navaden človek samo dvoje nog, zato se ne spodobi, da bi ga prištevati med živali. Ljudje so edina vrsta svojega plemena in se ločijo od živali posebno po nohtovih, četudi imajo nekateri pri vsaki vragoliji svoje kremplje vmes. Pa tudi pokončna hoja in jezik sta važni sredstvi za spoznavanje človeka. Težko je pa ločiti človeka od živali, če se mu opoteka hoja in zapleta jezik, ker je pil preveč alkohola. Mnogim ljudem zelo priljubljena jed je tudi ječmen, prekuhan v pivo. Jedó ga iz steklenih vrčkov ali pa iz prstenih posod. Seveda, ko bi nekateri ljudje vedeli, kaj je lakota, bi gotovo obsodili kot smrten greh to ravnanje, da je dovoljeno v hudih časih pokvariti tisoče vagonov božjega ješprenčka v

grenko peno, ki nima skoro nobene vrednosti za telo. Pa to bodi omenjeno samo natihem in mimogrede — —

Človeških plemen je več, vsaj pet in vsako je drugače poslikano, od rjavega Malajca in Indijana preko črnege zamorca pa do žoltorumenega Japonca ter kot zid bledega belokožca. Za najbolj omikanege se šteje Kavkazijec. Ime so mu dali znabiti Nemci, ki pri pivu radi žvečijo (kauen) sir (po švicarsko Kas). Ker je to pleme zelo razširjeno, je nekoč sklenilo, da si nekoliko pušča kri in tako napravi spet prostora na zemlji. V štirih letih so poslali na ta način več milijonov ljudi v deželo, kjer ni muh in komarjev, pač pa črvi in krti. Zamolčati pa nočemo, da je človek tudi koristen za razne namene, med drugim tudi za to, da ga lahko obesiš v okviru na steno (fotografija). Obesijo pa katerega tudi kje drugod.

Nerad bi se pa ločil od vas, dragi moji mladci, ne da bi vam predstavil še čveteroročnike. Opica je nekak človek med živalmi, recimo pavijan ali celo gorila. Ker ima opica štiri roke, zato zelo rada zahaja v pevška društva in h godbenim večerom, recimo: braziljanski vriskač s krasno brado in v črnem ali pa v rjavem fraku. Med opicami je mnogo družin: šimpanz ima svojo, ravnotako pa tudi zelena morska mačka, svilaš ali ujstiti, zamorska opica in druge. Najbolj zanimiv pa je orangutan, ki je pravzaprav »divji mož« ali satir. Njegova zibelka teče najrajši na otoku Borneo v južni Aziji, a dedec sam je zvit kot kozji rog in se nauči vseh umetnij.

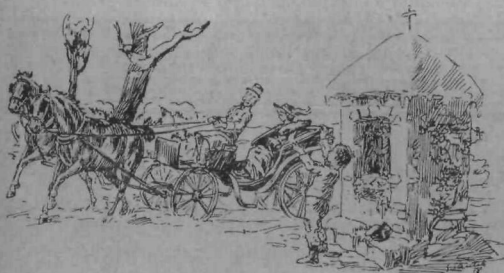
Posebne koristi od opic nimamo: kvečjemu to, da nas posnemajo. To je že zapeljalo nekatere sicer duhovite ljudi (Darvin, Haeckel, Bölsche), da jim je prišla v glavo misel, češ: človek izvira od opice. Rad pa tudi človek posnema opico. Ker pa res marsikateri človek posnema opico, zato bi bil ravnotako verojeten nauk, ki je darvinističnemu nasproten, da so se namreč opice razvile iz človeka.

Ker opica vse posnema, zato jo brez težave lahko ujameš. Kako? Pri lovu ravnaj n. pr. tako-le: Vzemi opico, ki bi jo rad ujel, in namaži ji bedra s precej močnim, gostotekočim klejem (limom). Nato spusti merkvico in obuj, ko te gleda, par težkih črevljev z golenicami. Seveda bo opica takoj storila kot ti in tudi obula golenice. A tedaj ne bo mogla več uteči in splezati na drevo. Ti jo pa lahko mirno pelješ v menažerijo ali pa domov.

Poznamo pa še drug način, kako se ulovi opica po nagibu ničemurnosti. Vstopi se pred opico in ji zabrusi v obraz, da ni človek. To jo bo silno razdražilo. Da ti dokaže, da je vendarle človek, se bo takoj imenitno oblekla in šla na javno veselico. Tam se bo vedla nespodobno, kar je popolnoma naravno: opice se vedno tako vedejo. Gostje jo bodo vrgli skozi vrata, policaji pa vtaknili v luknjo. Tam jo pa lahko ti ujameš in vzameš.

(Po W. Buschu: Lustige Zoologie.)

Mali Isus.¹

Ledena zima i mećava ljuta,
snijeg je po njivama meo,
a uz propelo na cesti je tužno
malen dječarac sjeo.

Već davno mu oca sahranilo nebo,
a sinoć i majčicu uze,
i ništa već nije ostalo njemu —
tek tralje i glad i suze.

Ovud proletila kočija sjajna...
na crvenom baršunu sjedi
u dabrovom krznu ponosna gospa
i oholo u svijet gleda.

¹ Priobčujemo Vam, mladi čitatelji Vrčevi, to ljubko pesmice (zložil dr. Velimir Deželić) iz hrvatskega mladinskoga lista „Anđeo Čuvar“ (Angel varih), de se prepričate, kako milodoneč je srbo-hrvatski jezik in kako zelo podoben našem. Preberite pesmice počasi in naučite se je na izust: razveselili boste z njo svoje ljube starše. Nekaj manj znanih besedi Vam tu pojasnimo. V kitici 1.: mećava = metež, kadar mête; propelo = razpelo. V kitici 2.: sahranilo = vzelo; tek = samo; tralje = mori ga... V kitici 3.: crvenom = rdečem; baršunu — žametu; u dabrovom krznu = v krasnem kožuhu. V kitici 4.: lakaju = služabniku. V kitici 5.: kobno = usodepolno, nesrečno. V kitici 6.: u ruhu = v obleki; siroma = sirota. V kitici 7.: kano da = kakor da; riječi = besede. V kitici 8.: kao = kakor; crveni = rdeči se; šlogod = karkoli. V kitici 9.: zanosu — naudušenju; na grudi = na prsi. V kitici 10: gdje = kjer; ta = da.

Zaplače dijete i uzdiglo ruke:
 „Gospo, o podaj mi hljeba!“
 A ona lakaju zaviknula ljuta:
 „Bičem ga šinuti treba!“

Dijete u snijegu od glada i boli
 zamire, siročče bjedno:
 „Oh, kako je na tom svijetu sve kobno,
 bez srca i grozno i ledno.“

Tad nadošla žena u ubogom ruhu,
 milo ga bodri: „Ajd doma...“
 Al on joj: „Ah, nemam ni oca, ni majke,
 bez svega sem osto siroma.“

A ona uz suze glednu propelo,
 drhtala sva joj je duša...
 Pod trnovom krunom vidjela Krista...
 I kano da riječi mu sluša.

Vidje mu pogled blagi i kao
 iz rana da kro mu crveni:
 „Štogod učinite jednom od malih,
 to ste učinili meni.“

Ona u svetom zanosu drhtnu,
 privinu dječaka na grudi:
 „Ah nemoj plakat! Uz dječicu moju
 i ti mi djetetom budi!“

„Gdje devet već hranim dječice svoje,
 i deseto imat će hljeba...
 Ta u mom domu uz anđele moje
 i maloga Isusa treba.“

Iz zgodovine kranjskih trgov.

I. Početek in razvoj naših trgov.

L. Podlogar.

[(Nadaljevanje.)

Pa vpoglejmo zdaj še nekoliko v stare pripovedke!

Feničani! Feničanski kraljevič Kadmos se je podal na morje, da poišče svojo sestro Evropo, ki mu jo je odpeljal Zeus (Jupiter). Spremljevali so ga zvesti Feničani. Tem so bila kot trgovcem znana pota po morju in po obrežnih pokrajinah Sredozemskega morja. Z njimi in Evhelci je napadel Kadmos Ilirce, jih premagal in postal njih kralj leta 1448. pred Kristom. Grški pisatelj Lukijan (125 do 180 po Kristu) imenuje tega kraljeviča naravnost feničanskega trgovca. K staremu Iliriku je pa spadala tedaj tudi naša dežela.

Stara grška pripovedka o Argonavtih, ki jih je vodil Jazon, tudi razodeva to zgodovinsko dejstvo, da so bile starodavne kupčijske zveze med Grki in našimi pokrajinami.

Jazon, sin tesalskega kralja, je odplul z ladjo, imenovano Argo, v solčno Kolhido ob vzhodni obali Črnega morja, da se polasti tam s spremljajočimi ga tovariši, Argonavti, zlatega runa. Nazaj so se vozili po Istru (Donavi), Savi in Ljubljanci — koder je ustanovil Jazon mesto Emono (Ljubljano) — do sedanje Vrhnike. Od tam so nesli ladjo Argo do morja in zopet vozili po Jadranskem morju domov. Ta pravljica nam potrjuje, da so bile že v davnih časih kupčijske zveze med skrajnim evropskim vzhodom in zahodom, in da je bila pri tem Kranjska važna postojanka vsled svoje ugodne zemljepisne lege in plovnih rek.

Jazonovo ekspedicijo, ki se je izvršila okoli leta 1260. pred Kristom, nam razlagajo učenjaki-starinoslovci na podlagi starih zgodovinskih in zemljepisnih knjig tako-le:

V času, ko je živel Jazon (1260 pred Kristom), so trdili in učili grški učenjaki, da je Italija onstran Jadranskega morja najzadnja dežela. Kaj je zapadno od Italije, ni vedel nihče. S to deželo se je za Grke svet nehal; tam so si mislili konec sveta. Trdili so pa tudi, da je Jadransko morje zvezano po rekah s Črnim morjem. Do te trditve jih je privedla pravljica o drznem odkrivatelju sveta, ki se je po rekah prepeljal v davnih časih iz enega morja v drugo, namreč iz Črnega v Jadransko morje. To pravljico so pa zanesli na Grško egiptovski duhovniki iz mesta Tébe.

V Kolhidi, današnji Mingreliji — tako so trdili egiptovski učenjaki — se hrani v mestu »Aéa« natančen popis te vožnje in tudi primeren zemljevid sveta, preko katerega je jadral ta odkrivatelj, staroveški Kolumb. Posebno natančno je bila opisana in zarisana ona reka (Donava), po kateri je prišel do druge, od jugovzhoda vanjo tekoče reke (Save).

Ob izlivu je zapustil Ister in brodil po Savi. Tem potom je došel v Jadransko in nato v Jonsko, grško morje.

O tem je bil poučen tudi tesalski kraljevič Jazon. Polotila se ga je neukročena želja, poizkusiti to pot in z ladjo Argó prepotovati neznani svet. Pred vsem mu je bilo na tem, da pride v posest omenjenega popisa in zemljevida.

Zbere večje število drznih in neustrašenih junakov in odrine proti Kolhidi. Tam se polasti skrbno hranjenega zemljevida in popisa, zraven pa ugrabi in odpelje tamošnjemu kralju še hčer Medéjo.

Na nasvet tovarišev se pa z ropom ne vrne domov, ampak krene naravnost v Ister (Donavo), meneč, da tako odide najbolj gotovo preganjalcem, ki jih je kralj takoj postal za njim. Pripelje se do tam, kjer se reka deli v dva rokava. Zavozí v južnega v nadi, da je tu pot v Jadransko morje. Vozi po Savi navzgor, pa zopet pride do rokovišča. Popusti večjo reko in vozi po Ljubljani. Kmalu prijadra do njenega izvira. Tu pa spozna, da so prazne njegove nade, da pride skoraj do morja. Namesto na morju se znajde pred pustim gorovjem. Bilo je že pozno na jesen. Nazaj se ne upa iz strahu pred zasledovalci, naprej pa ne more. Ladjo pusti ob izviru Ljubljance, kjer je bila takrat že precejšnja naselbina Tavriščanov, s tovariši se pa vrne nazaj po Ljubljani in si izbere za prezimovišče mal otoček sredi ljubljanskega jezera. Tam ustanovi utrdbo ali mesto Emono v današnjem Krakovskem predmestju.

Na pomlad dá Jazon ladjo razdreti in prenesti preko Krasa do morja. Tako piše rimski geograf Plinij (72. po Kristu). Štiristo let pozneje sta preresetovala Plinijevo zemljepisje grška učenjaka Cózim in Zocómen. Obema se je zdelo to prenašanje ladje preko Krasa neverjetno. Trdila sta, da so Tavriščani prepeljali Jazonu ladjo do morja s pomočjo živine na valjarjih. Poznejšim zgodovinarjem se je pa zdelo to še manj verjetno. Če bi bile takrat speljane preko Krasa široke in gladke ceste, bi navsezadnje še šlo; a ceste so gradili po teh krajih šele Rimljani več kot tisoč let pozneje. Zadovoljili so se poznejši zgodovinarji z verjetnejšo trditvijo, ki ji moramo pritrčiti tudi mi, da je namreč Jazon popustil ladjo na Vrhnikih. Kupili so jo Tavriščani, ne za denar, ki ga takrat še niso kovali, ampak zamenjali [so jo za blago. Živež in blago so potem prepeljali Argonavtom domačini do morja, pa menda tudi ne prepeljali, ampak prenesli v tovorih s pomočjo domače živine.

Na obalah Jadranskega morja so si Argonavti potem zgradili novo ladjo in se ukrcali na morje proti domu.

Užaljeni in oropani kralj Kolhide je poslal za Argonavti preganjalce. Vodil jih je Absirt, brat ugrabljene kraljične Medeje. Tudi ta je vozil po Donavi, pa pred izlivom Save je stopil na suho in preko severnobalkanskih gorâ je hitel k morju, da bi prestrigel Jazonu pot. Na dalmatinski ali južnejši obali si je stesal ladij in je zasedel s spremljajočimi ga vojaki vse tamošnje otoke.

Jazon, ki se ni upal voziti po širokem morju, se je držal bolj obrežja. Ustavil se je na otoku Brigeis, da se preskrbi z živežem in z vodo. Na svoj veliki strah je pa hitro spoznal, da je obdan od zasledovalcev. Pošlje torej nekaj svojih zvestih do Absirta in ga prosi, naj pride v tempelj boginje Diane, kjer se hoče on z njim spraviti in po možnosti popraviti storjeno krivico. Absirt pride v svetišče v nadi, da se mu vrne ljubljena sestra, a mesto sestre najde kraljevič tamkaj smrt. Jazon ga zavratno umori ob žrtveniku, potem pa naglo odrine s tovariši naprej ter tako uide maščevanju.

Absirtovi tovariši so zastoj čakali, da se vrneta iz svetišča smrtna sovražnika spravljena. Iščejo Absirta in najdejo njegovo mrtvo truplo. Pokopljejo ga na otoku v globokem žalovanju. Domov se pa ne vrnejo; nočejo se ločiti od groba ljubljenega kraljeviča. Nekaj se jih naseli na otoku, drugi si pa postavijo na nasprotnem obrežju hiše in tam ustanove današnje Polo.¹

Nekaj prinosi k trgovski zgodovini po naših krajih nam poda tudi rimski zgodovinar Livij. V prvi knjigi, takoj od kraja, nam pripoveduje, da je bežal po razdejanju Troje (Ilijona) po isti poti kakor Jazon tudi Antenor, brat pobožnega Eneja: »Kjer so na begu prvič izstopili in se naselili, tam so dali kraju ime 'Troja' in naselbini 'Trojanska'. Naselniki so bili Heneti.«² Naši zgodovinarji pa namigavajo, oziraje se na to mesto v knjigi Livijeve, da so trojanski begunci ustanovili naselbino na Trojanah ob kranjskoštajerski meji. Trdijo tudi, da izvira naša beseda »kmet« od tu naseljenih Henetov, ki so začeli obdelovati zemljo (henet-hnet-kmet).³

Te in podobne pravljice in pripovedke nam podajajo torej v jedru dokaze, da je bila Kranjska dežela nekako križišče trgovskih potov v prastari dobi. Tod čez so hodili Feničani in Grki proti Severnemu morju, kamor so jih mikali bogati zakladi jantarja. Gibraltarskega preliva so se namreč bali kakor Scile in Karibde pri Mesini. Tisto obojestransko obrežje so imeli namreč Grki za morske zmaje, ki požirajo ladje. Takih morskih pošasti so si domišljali Grki v neizmernem številu v Atlantskem oceanu. Šele v novejšem starem veku so si upali po tej poti v Severno morje. Preje so pa prihajali tja preko osrednje Evrope čez Balkan ali od Črnega in Jadranskega morja.

V teh bajeslovnih časih so se pečali prazgodovinski Kranjci z lovom, ribištvom in živinorejo. To se da sklepati iz najdenih predmetov v prastarih gradiščih, seliščih in gomilah. Tujci so jih učili zasajati trto in kopati rudo. Zanimivo je to, da so se našli povsod v bližini velikih prazgodovinskih gradišč in grobišč kupi železne žindre. Grobovi so namreč bogati, bogastvo pa prihaja od železne industrije. Nekateri

¹ Gesch. d. Handels von Illyrien. Hen. Costa, Mitth. d. Musealv. f. Krain 1851, 32.

² T. Liv. lib. I. cap. 1.

³ Blätter aus Krain 1858, 142.

ugovarjajo, da bi bili že v predrimski dobi kopali tod rudo, čes: Koroška in Štajerska ne pozna prazgodovinske žlindre in tudi grobov ni najti. Temu nasproti pa trdijo priznani starinoslovci, da je Koroška in Štajerska še premalo preiskana. Tudi kažejo nekateri znaki na to, da se je dovažala od tam ruda na Kranjsko, bliže morju, in da so potem tukaj rudo topili.¹

Prazgodovinski Kranjci so sejali že tudi lan in izdelovali platno; razvito je bilo tudi lončarstvo.

Posebno živahno se je pa razvila tod obrt in trgovina, ko so si ob Kristusovem času podvrgli Rimljani naše kraje. Ti so prepregli našo deželo z gosto mrežo dobrih cestâ, ki so služile sicer v prvi vrsti vojaškim namenom, pa tudi trgovini in obrti. Po teh cestah so dohajali v deželo rimski trgovci in naselniki. Visoko izobraženi Rimljani so posebno dobro znali izrabljati zaklade zemlje. Rudnike za baker, železo in svinec, kjer so kopali deloma že Predrimci-Illiri, so Rimljani iznova odprli. Gradili so tod fužine in pospeševali kovaško obrt. Domači kranjski izdelki so se v veliki množini izvažali v Italijo. Na pisanih rimskih kamenih-spomenikih se omenjajo zadrüge kovačev, tesarjev, suknarjev in brodarjev. Vse to nam priča o cvetoči obrti v naši deželi za dobe rimskega gospodstva. Tržilo se je izprva na izmenjevalen način: blago za blago.

Rimski trgovci so jemali radi živalske kože in kupovali nekatere vrste živali. Po Notranjskem je bila razvita konjereja, po vsej Kranjski pa prašičereja. Razen Hrvatske in Ogrske je zalagala tudi Kranjska vse meščane milijonskega mesta Rima s svinjskim mesom. Rimski pisatelj Strabo pravi, da je bilo Rimljanom te vrste meso posebna slaščica.

V Italijo so izvažali davni prebivalci teh krajev tudi velike množine volne, kar nam zopet priča, da je bila pri nas ovčjereja že zdavnaj udomaćena in razvita. Celu neke vrste lesa so oddajali domačini v tujino v veliki množini. V Italiji so imenovali ta les »jokajoči les«. Solze tega lesa so bile kapljice zlahodne smole, iz katere so izdelovali trgovci za lišpave Rimljanke razno dišavje in mazila. Splošno trdijo, da je bil ta les naša mecesnovina.

To in drugo blago so zamenjavali domačini za razna olja, vina in za morsko blago, posebno za sol in rube.

Ko so pa začele pohajati v naše kraje številne rimske legije, je vojaštvo kupovalo in plačevalo blago z denarjem. Domačini so tudi denar radi sprejemali. To so potem v Italiji izveli za tamošnje blago.

(Nadaljevanje.)

¹ Argo I. 12.

Male živali — strah velikih móž.

A. Zdenčan.

godovina nam spričuje, da imajo mnogi ljudje, tudi veliki in slavni možje, nekak čuden gnus in strah pred različnimi živalmi, ki so čisto domače in nič nevarne. Tako je imel Aleksander Veliki že kot majhen otrok smešen strah pred mački. Če je zagledal poznejši zmagovalec sveta mačka, ga je začelo tresti, govor mu je zastal, in mrzel pot mu je stopil po vsem životu. Grški pisatelj Ksimah pripoveduje v življenjepisu Aleksandra tole: »Filip, macedonski kralj, je dal svojega sina, kot svojega dediča, strogo vzgajati. Skrbel je zato, da bi se kraljevič že v prvi mladosti naučil, zatirati svoje strasti ter prenašati telesne bolečine in napore. Prvi vzgojitelj Aleksandrov je bil Leonida, kraljev sorodnik, mož izvanredno krepkega značaja. Ko je pa zapazil, kak strah ima njegov gojenec pred mački, ga je hotel temeljito in nasilno ozdraviti. Nekega dne je zaprl šestletnega Aleksandra v posebno sobo kraljeve palače, kjer je bilo mnogo mačkov. Sam je pa ostal pred zaprtimi durmi, da bi videl, kako se bo zadeva iztekla. V sobi je bilo nekaj časa vse tiho — nato pa velik hrup in trušč. Nato zopet vse mrtvaškotih. Čez dve uri nato je Leonida vstopil v sobo. Na tleh je ležal Aleksander nezavesten. Iz ust so mu silile pene, roke je imel pa vse opraskane od mačjih krempljev. Okrog njega pa so ležali vsi mački podavljani. Poslej Leonida ni več uporabljal tega zdravljenja. Aleksandrov strah pred mački in mačkami pa je bil od tistega dne še večji in strašnejši.« Tako sporoča grški zgodovinar Ksimah.

Ko je Aleksander l. 336. pr. Kr. zasedel prestol Macedonije, je ukazal takoj pobiti vse mačke v prestolnem mestu. Dve leti pozneje, ko so ga že vsi grški rodovi priznali za svojega kralja, je poslal poslance k perzijskemu kralju Dariju z naročilom, da mora dati in vrniti prostost vsem grškim naselbinam v Mali Aziji. Darij, ki je izvedel, kak strah ima Aleksander pred mački, je izročil macedonskim poslancem zaboj, v njem pa mačka, ki so ga oslepili in mu odrezali ušesa in rep. In naročil jim je zaničljivo: »Povejte svojemu gospodu, da se mu bo ravn tako zgodilo kakor temu mačku, če se predrzne napasti moje kraljestvo!«

Poslanci so pohabljeni žival res vzeli s seboj v domovino in sporočili Aleksandru o tem, kar mu je zagrozil Darij. Kralj je molčal. Pokazal ni najmanjše jeze. Ukazal je samo svojim služabnikom, naj ubogo živalco skrbno redé, in je dostavil: »Če bi me kdaj imela popustiti jeza nad Darijem zaradi tega osramočenja, tedaj mi pokažite to žival, da mi bo sovraštvo in maščevalnost nanovo vzplamtela!« Dve leti pozneje si ni osvojil Aleksander samo vse Perzije, ampak tudi Egipet. Potem,

ko je sezidal mesto, ki ga je po sebi imenoval Aleksandrijo, se je napotil v svetišče paganskega boga Amona v libijsko puščavo. Duhovniki tega božanstva so mu šli v najlepših oblačilih slovesno naproti in so peljali slavnega zmagalca v presveto templja, kamor do tistega dne še ni stopila noža neposvečenega človeka. Tukaj mu je izkazal veliki duhovnik božje češčenje in ga oklical za sina boga Amona, pa ga je blagoslovil in mu dal oblast čez ves svet. Sredi teh svečanosti pa se je primeril neljub pripetljaj. V templju so imeli veliko svetih mačk, ki so bile posvečene bogu Amonu. Ena izmed teh mačk je nenadoma skočila v naročje Aleksandru, ko je sedel na vzvišenem prestolu. Razjarjen jo je sunil Aleksander od sebe. Mačka je padla v kotel, poln žerjavice, se močno opekla in strahovito divjala in cvilila po templju. Ta neljubi slučaj je dal povod velikemu duhovniku, da je prerokoval Aleksandru, naj se varuje zlasti ognja, češ da zna nekoč ukončati njegovo telo. To se je v nekem pomenu tudi zgodilo. Čez devet let je res svetovni zmagalec umrl na vročnici, ki je žgala v njegovem telesu kakor živi ogenj.

Sličén gnus pred mačkami je imel tudi kardinal Armand vojvoda Rišeljú, vsemogočni minister Ludovika XIII., francoskega kralja. Francoski učenjak Davnél pripoveduje o tem v svoji knjigi, naslovljeni: »Rišeljú in samodrštvo«, zanimive podrobnosti. Nekoč se je mali Armand igral brez nadzorstva na vrtu očetovega gradú. Zapazil pa je naenkrat mačko, ki se je tihotapsko plazila skozi grmovja in je iskala plena. Kmalu je izsledila v travi skrito ptičje gnezdece in v njem štiri še čisto negodne mladiče. Deček je gledal, kako je davila mačka trepetajoče in čivkajoče mladiče s kruto počasnostjo. Ko ga je pozneje njegov vzgojitelj vprašal, čemu ni mačke zapodil, mu je odgovoril, še vedno se tresoč strahú, da ni mogel geniti nobenega uda in da ni mogel ne klicati, ne izpregovoriti besedice. Od tistihdob mu je vedno otrpnilo telo, celo krč ga je prijel, kadarkoli je zagledal kako mačko. Hišni zdravnik, neki Senkmár, čigar sin je napravil pozneje proti ministru Rišeljú zaroto, je odredil, da naj nosi deček za ozdravljenje te bolezni pod obleko na prsih mačjo kožo. Toda že sam duh te kože je bil dečku tako zoprán, da so se napadi krča še bolj množili. Ko je postal Rišeljú z 22. letom škof v Lisonu, si je že toliko okrepil živce, da ga je samo malo pretreslo, kadar je zagledal mačko. Popolnoma pa ni mogel nikdar premagati naravnega gnusa. In ravno ta odpor mu je nekoč rešil celo življenje. Bilo je pa to tako.

Leta 1642. je bil Rišeljú na vrhuncu svoje časti in oblasti. Seveda so ga sovražili nevoščljivi dvorniki, celo sam Ludovik XIII., ker je težko prenašal brezobzirno moč svojega mogočnega ministra. Ni si ga pa upal odpustiti, ker se ga je celo on bal. Zato se ga je hotel iznebiti skrivaj, s pomočjo zarotnikov. Nekega večera je prišel Rišeljú h kralju, poročat o državnih zadevah. Med pogovorom se je pa popolnoma zvečerilo, in izprehajala sta se s krčljem v parku. Kar naenkrat se zahlini kralj, češ, da je truden, pa stopi v vrtni stekleni paviljon. Tam se kralj vsede;

minister pa, ki ni nič hudega slutil, gre za njim, toda hodeč gor in dol po salonu in nadaljujoč svoje poročilo. Nenadoma pa obstane Rišeljé in ostro pogleda v kot pod mizico, izpod katere je svetlelo dvoje zelenkastih oči. Bila je mačka. Minister jo je zgrabil in vrigel z gnevom skozi vrata paviljona. Ko jo je pa zagrabil, je zagledal pred seboj pod mizico skrite tri može z izdrtimi meči. Ti so čakali nanj. Prestrašili so se ga in pobegnili. Rišeljé je vprašal kralja, kaj pomeni ta zarota. A Ludovik je bil tako zmešan, da se je videlo, da je sam povzročil in najel te zarotnike. Tri dni pozneje so zarotnike prijeli in pozvali k sodbi. Med njimi je bil tudi ljubljenec Ludovikov, Senkmár, sin hišnega zdravnika Rišeljéjeve rodbine. Kako strahovito moč je imel Rišeljé v državi, kaže najbolj ta obravnava. Sam kralj Ludovik ni mogel rešiti zarotnikov, ki jih je bil najel. Minister je zahteval, naj se mu zarotniki izroče, da jih kaznuje. In umorjeni so bili brez milosti, četudi kraljevi ljubljenci. Odslej je Ludovik še bolj sovražil na skrivaj svojega ministra. Še isto zimo je pa Rišeljé nevarno zbolel. Pa mu je postajalo že boljše, a kralj se je bal, da ne bi ozdravel. Zato je ukazal skrivaj služabniku, naj spečemu ministru vrže dve mački na posteljo. Te ga se je bolnik tako prestrašil, da se mu je stanje brž poslabšalo, in štiri dni nato, dne 4. decembra 1642, je bil mogočni kardinal in minister mrlič. —

Vojvoda Velingkten, ki je skupno z Bliherjem premagal Napoleona v bitki pri Vaterló, je imel pa gnus in strah pred — pajki. Kakor je sam pripovedoval angleškemu učenjaku Meksvilu, ki je objavil pozneje življenjepis Velingktenov, je izviral ta strah še od onega dne, ko mu je otroku padel pajk v mleko in ga je malone popil.

Ko se je ta mož izobrazoval na francoski vojaški šoli, so vedeli njegovi tovariši za to njegovo slabost in so ga s tem dražili. Neki součenec mu je neko noč spustil križnega pajka, privezanega na nit, da je pajk lazil semintja čez Velingktenovo čelo. Ko je Velingkten to zapazil, ga je tako ujezilo, da je vstal in pritisnil krepko zaušnico svojemu tovarišu. Prišlo je do dvoboja, in Velingkten je sovražnika tako zaznamoval s sabljo po čelu, da so imele brazgotine na čelu podobo pajka.

Leta 1797. je šel Velingkten kot nadporočnik v Indijo. Tam je bil njegov brat kraljev namestnik. Toda ni se mogel tam privaditi in udomačiti. Ravno radi mrčesa in pajkov ne, ki jih je po Indiji vse polno. V bojih, ki jih je imel Velingkten z domačimi rodovi, sta morala biti ponoči vedno dva služabnika v njegovem šotoru, da sta mu odganjala med spanjem nadležni mrčes. Ker nadporočnik zato ni mogel spati, je postal tako občutljiv in razdražljiv na živcih, da se je moral vrniti na Angleško. In vendar — čudno! — ravno ta preklicani pajek mu je pripomogel do zmage nad Napoleonom. V neki kmečki sobi se je posvetoval poveljnik Velingkten s svojim vojaškim zborom glede nameravane bitke z Napoleonom. Mize so strnili in po njih so razgrnili velike zemljevide ter razmotrivali vojni načrt. Bilo je to v vasi Monsenzán. Mnenja generalov so bila pa razdvojena. Eni so bili za to, naj Napoleona sami

napadejo, drugi pa, naj se zavarujejo in samo branijo. Velingkten se ni mogel odločiti na nobeno stran. Strmel je v razgrnjeno karto. Kar naenkrat pa prileti po pajčevini pajek in se spusti na belgijsko provinco Brabant pri Vaterl6-ju, ki leži 15 km od Bruslja. Od tam steče pajek proti jugu. Naenkrat pa, brez vnanjega povoda, obstane, malo počaka, potem pa krene na vas Monsenzán, kjer so bili ravno generali zbrani. Tu pa ostane dolgo, dokler je spet ne odprede pod mizo. »Gospodje, vzemimo to kot znamenje iz nebes!« reče poveljnik z nasmehom. »Tudi pajek ni hotel na Francosko, ampak se je ustavil v tej vasi. To kaže, da počakajmo in se samo branimo.« In tokrat je imel res pajek prav. Če bi bil Velingkten napadel Napoleona, bi se ne bil mogel vzdržati toliko časa, da bi mu bil prišel Bliher na pomoč, in potem bi bila Napoleonova usoda vsa drugačnejša — če bi bil namreč takrat zmagal. —

Tudi drugi sloveči možje so čutili vkljub priznani krepkim živcem hud odpor pred gotovimi živalmi.

Rimski cesar Avgust je imel naravnost otročji strah pred psi. Grozoviti francoski voditelj revolucije Robspier se je kar tresel, če je zagledal žabo ali krastačo. Njegova sestra Karolina pripoveduje v svojih spominih o svojem bratu to-le: Ko je šel njen brat tisti dan v zbornico, ko je bil obsojen k smrti, in je korakal ravno po tilerijskem vrtu s svojim prijateljem Senzistom, je šla čez pot velika krastača. Brat se je je prestrašil in je svetoval, naj se s prijateljem vrneta. A prijatelj se je temu posmehoval. Toda ni bilo dobro. V zbornici so ju sovražniki tako tožili, da ju je narodna skupščina obsodila v smrt. Dne 27. julija 1794 sta bila oba obglavljena.

Pot v šolo.

Ksaver Meško.

Kako to, da se tolikokrat in s tako toplo radostjo spominjamo mladostnih dni? In kako to, da se tako z vsem srcem oklepamo mladosti in se v mislih, posebno v dneh težav in trpljenja, tako radi vračamo v njo? A res — je-li Adam mogel pozabiti paradiza? Ni li romal z mislimi in z vso dušo dan na dan nazaj vanj? Romal navzlic angelu z gorečim mečem, mimo in preko angela čuvarja...

V daljni tujini se spomnimo malega, neznatnega dogodka iz mladostnih dni. In glej, je nam, kakor bi nas za hip pobožala dobrotna, ljubeča roka, roka materina morda. Razveselimo se, kakor bi nam bil zasijal v srce skozi hladne jesenske megle zlat, topel solnčni žarek. Vrnemo se po letih na pozorišče svoje mladosti, v domače kraje. In glej, kar nenadoma zagori nad nami žarko, veliko solnce, solnce vse naše mladostne sreče.

In spomin za spominom vstaja iz srca — več jih klije iz globočin srca in lepših nego cvetk ob toploti smehljajočega se spomladanskega solnca.

Kadar pridem v domovino, hodim k domači cerkvi kakor nekdam, v mladostnih dneh, po tistih dveh dragih in ljubih mi potih, ki sem tolikokrat stopal po njih v šolskih letih. Ena prereže nad vasjo travnike, krene onstran mlinskega potoka zložno gor proti šumi, pod gozdom prek, proti Bacmanovemu domu, od tam navkreber v les, skozi les gor v vrhe, k vinogradom. Krajša je od druge, a ob nalivih ni mogoče priti čez travnike, ker so pod vodo; kvečjemu čez ledine, ograjene skupne vaške pašnike med travniki; a tudi tam čez več luknjastih mostov in zibajočih se brvi, ki jih pa povodenj čestokrat razdere in odnese. Po vrhu pa je ob deževju navzlic vsemu roždžju (odrezki trt), ki ga mejaši namečejo v pocestna brezdna, tako grozovito blato, da sega mastna ilovica, žlondra in žlota človeku ne samo do gležnjev, ne, daleč gor proti kolenom ter hlasta z brezzobimi usti po čevljih in hlačah, kakor bi jih hotela kar strgati z nog. Zato je treba ob takih časih ali pozimi, ob velikem, novopadlem snegu, kreniti po daljši poti, po veliki cesti gor po dolini. A tudi od te se odcepi četrť ure pod cerkvijo bližnjica, »čez pesek« imenovana, in si pošten kristjan, ki hodi peš v cerkev, prihrani velik ovinek nad Koračice, zadnjo vas pod cerkvijo, in mimo pokopališča.

V šolo smo hodili večinoma po krajši poti, najsi tudi blatni. Posebno poleti in v jeseni niti mislili nismo na pot po cesarski cesti: vrhi so bili tedaj polni sadja! Slive, posebno rumeni špendlji, ki se jih je veselilo že samo oko, kaj se jih ne bi usta, so kar ležali na cesti. Kar pa je natresel Gospod Bog na pot, smo si lastili mi deca. Seve, da bi stopili v vinograd, bodisi samo na sep, in bi utrjali grozd, ali samo pokusili dve, tri jagode, ne, take neprilicne, grde izkušnjave, če je res kedaj prišla, se je bilo treba takoj korenito otresti. Zakaj iz mladega se nam je zabičevalo to-le: »Ni pisana pravica, a starodavna in priznana: če te zasači posestnik v gorici, te sme ustreliti.« Za gorice naših staršev se nam je zdela ta pravica pravična in sveta, pravična in sveta pa tudi za vsak drug vinograd. Le v jeseni, ko je bilo vse obrano, je bilo dovoljeno iti paberkovat. A še pri tem so se vsi držali le bolj domačih vinogradov.

Najlepše na tej poti pa je bila češnja tete Žiškovice. Stala je pod tetinimi njivami, na križpotu, tik ob globokem klancu, ki se po njem s težavo privije vozna cesta sem gor iz Hranjigovec in od druge strani pešpot gor iznad Bacmanovih. Tako je skoro polovica mogočnih vej visela nad globoki klanec, kar pa nas podjetnih fantalinov ni posebno strašilo, da ne bi zlezli po njih daleč vun proti šibečim se vršičem, kadar smo dobili od tete dovoljenje.

Čudna ženica je namreč bila tetica Žiškovica. Stanovala je sama v svoji hišici, skoro čisto skriti med sadnim drevjem, in še pred njo daleč tja ob cesti so stale širokovejnate, skoro vsako leto rodeče jabolane, vse nizke, da je majhen človek le malo dvignil roko, pa je že imel jabolko v nji. Za hišico je bil položen doli po rebri lep vinograd, sèm na drugo

stran, proti cesti, pa lepe njive. Pod njivami pa je stala tista debela stara češnja in je rodila leto za letom, kakor bi pogledal Gospod Bog na njo vsako leto s posebno milostnimi očmi in bi jo še prav posebej blagoslovil.

Včasih nas je navzlic vsi dobri volji premagala izkušnja, da smo se lotili v jeseni tetinih jabolk ali poleti njenih češenj. A ženica ni nikoli vpila nad nami kakor drugi ljudje. Če pa se je, kadar smo klatili jabolka, prikazala izza vogla, smo se razpršili kakor vrabčiči, če vržes kamen med nje. Ali če smo brez njenega dovoljenja zlezli na češnjo ter smo uživali najslajšo slast, pa smo jo nenadoma zagledali kje na vratéh ob njivi, malo da nismo naglavički popadali z drevesa. Včasih smo se pač potuhnili med veje, a ko je nepremično stala tam na ozarrah in ni šla ne sèm dol proti češnji, ne pa tudi domov, smo vedeli, da nas vidi. Tedaj smo za mogočnim deblom kar mogoče na tihem in prihuljeno zlezli dol in zdrseli po robu v klanec, kakor da je padel kamen v globočino.

Tak strah in tako spoštovanje smo imeli pred tetko.

Dovolila nam je pa vsako leto, in to smo ji v svojih srcih zapisali zelo dobro, kadar je ona obrala češnje bolj v bližini debla, da smo smeli tudi mí iti nabirat. Prosili smo jo sicer že od časa, ko so se začele črniti — zrele so bile črne bolj ko tinta in lesketajoče se in sočne, da je moralo vsakega že od daleč skominati po njih, in najsi bi bil angel — čestokrat: »Tetica, ali smemo na češnjo?« — »Ne še. Če jih pustite pri miru, vam že povem, kedaj da smete.« — Ta obljuba nas je sicer potolažila in nas navdajala z veselím upanjem, a nasitila naših oči in naših želj ni. Baš ta obljuba pa je bila tudi vzrok, da nismo upali češenj kra- sti in ropati in smo se tako ustrašili, če smo jih vendar kedaj napadli, pa nas je tetka zalotila.

Šlo pa je tedaj venomer: »Tetica, ali že smemo?« — »Ne še!« — Neskončno dolgo se nam je zdelo, da je izrekla starka odrešilno besedo: »Zdaj pa v božjem imenu!« — Ne more planiti truma škorcev z večjim veseljem in vriščem po sladkem sadu, kakor smo planili mi.

Kadarkoli hodim sedaj po tisti poti, se vsakikrat hvaležno spominjam tetice. —

Ni mi pa v tako lepem spominu daljša pot. Več temnih spominov mi vstaja iz nje, ko hodim sedaj, po dolgih letih, tamkaj. Spomini na strahove, ki so mi vedno grozili iz tistega molčečega kota, Pekel imenovanega, in iz tistega mračnega Dihurjevega mlina, ki ga skoro nikoli nisem slišal pekljati, ampak je čepel v Peklu kakor ogaven, ogromen pajek, prežeč v svoji pajčevini na plen.

Poseben neprijeten spomin se mi buđi, kadar stopam »čez pesek« spomin na meglen, žalosten zimski dan.

Bilo je prve dni, ko smo po novem letu, po božičnih počitnicah, spet začeli s šolo.

Prinesel sem s seboj v šolo lep korbač, ki mi ga je brat Tone spletel iz tenkih in prožnih vrbovih vejic za tepežkanje na pámetivo ali dan nedolžnih otročičev. V šoli sem ga pokazal nekemu takozvanemu prija-

telju, suhemu, vedno kuštravemu in zamocafikanemu pretegonu, ki sva šla včasih skupaj domov, če sem šel po daljši poti. Bil je za polovico večji od mene, znal pa ni nič.

Temu je korbač kar pamet zmešal. Ponujal mi je vse mogoče zanj, a ga nisem maral dati. Tik pred popoldanskim poukom mi pravi: »Veš kaj, pa se pogodiva med potjo zanj, pojdi danes doli čez pesek.«

Res sem se dal premamiti po njegovem sladkem vabilu, ki ga je po šoli še sladkeje ponavljal, in sem krenil z njim.

Megla je bila, da bi jo z nožem rezal. Šla sva od cerkve navzdol, kakor bi se pogrezala v mrtvo mlečno jezero.

Pomenkovala sva se prijateljsko, da sva prišla v globel, kjer ni daleč naokrog nobene hiše. Kar se tovariš nenadoma ustavi, me krepko prime za ramo ter pravi: »Ti, ali mi daš korbač?« — »Kaj mi daš zanj?« — »To-le!« — Pa me začne klapovuškati, potem s pestmi tepsti po glavi, po ramah, po hrbtu, po prsih. Potegnem korbač, da bi se z njim branil. A komaj ga izvijem iz žepa, mi ga že izdere iz rok, me podere na tla in me obdeluje zdaj z njim po glavi, po plečih, po prsih, kamor je pač padlo. »To — to — to imaš, da boš vedel, kdaj si mi prodajal korbač!« — »Pomagajte, pomagajte!« sem vpil in udarjal tudi po zdivjanem pretegnjencu, kolikor sem mogel. A vpitje je tonilo v gluhi, nemi megli. Moji udarci pa nasprotnika tudi niso pognali v beg. Le še bolj so ga raztoготili, da je klestil še bolj divje.

Ko se je naveličal, mi je zagrozil: »Zdaj pa idi! A da nikomur ne poveš, drugače dobiš še enkrat, pa še bolj. Zapomni si, žaba mala, trmasta!« Vso pot do doma sem prejokal, bolj od jeze, da mu nisem bil kos, nego od bolečin. In vso pot sem premišljal, kako ga bom doma zatožil. A komaj sem prišel domov, že novo gorje. Mati so me ošteli: »Kje pa se potepaš? Tone je skoro že eno uro doma. In ves blaten si!«

Nisem več jokal. Le srdil sem se na tistega pretegnjenca in na ves svet...

S hvaležnostjo se spominjam tetice Žižkvice, kadarkoli hodim spet po tisti poti čez vrhé. A če grem po daljši poti, po dolini in »čez pesek«, razmišljam o tistem napadu in se vprašam: »Kaj je pač postal v življenju tisti razbojnik?«

Zimski dan.

J. E. Bogomil.

Ni vsak zimski dan takle, kakor ga vidite na sliki. In tudi zimsko življenje ne tako-le živahno. O ne!

Kolikokrat leži nad vasjo pusta zimska megla, mraznica. Vesel si, da smeš objemati toplo peč; vesel si, da smeš biti v sobi in ti ni treba po opravih vun na mraz. Pa kako dolgočasni so taki zimski dnevi! Nič se človeku ne zljubi, ne brati, ne pisati, ne igrati se, nič. In nikamor ne vidiš, še do soseda ne.

Pa pridejo zopet drugačni dnevi. Sneg se vsipa izpod neba, kakor bi šlo za stavo. Pota so zasnežena, zasnuta. Se odrasli komaj hodijo po takih potih. Takle drobiz, kakor ste vi, otroci, pa gleda skozi okno, kako padajo snežinke druga za drugo na zamete. Ptički begajo preplašeni, zametajo se v veže, pribeže tudi v hleve, koder so vsaj na toplem in najdejo še kakšno zrnce.

In zopet včasih: Jasno je. Solnce sije in sveti, njegova moč je pa precej slaba. Srdita burja mu jo mori. Strupeno piska in se igra s snegom, pa ga zanaša človeku sedaj za vrat, sedaj v obraz. Na porobku kje vsega pobere, doline pa zasuje na metre visoko. Vmes pa žvižga in poje in tuli, kakor bi se veselila svojega divjanja, kakor bi se radovala svoje zmage nad solncem in nad človekom, ki se stiska in zavija pod njeno mrzlo sapo.

Pa pride spet drugačen jasen zimski dan, lep in krasen, da mu ga ni para ne spomladi, ne poleti, ne jeseni.

Kako lep je take dneve solnčni vzhod! Kakor bi bila posuta vsa zemlja z biseri in z dragimi kameni! Hribi in višave, da, celó slednje drevo je kakor oblečeno v zlato obleko.

Kakšno življenje vzbudi tak zimski dan!

Sneg se omečča, solnce pa tako prijetno vabi vun na prosto. Kdo more še zadrževati mladino tak dan pri zakurjeni peči?

Vse hiti na sveži zrak, in vsakdo najdo svoje delo. Eni se kepajo, drugi delajo sneženega moža. Zbor vaških dečakov se trudi in upira v sneženi val. To je stokanja in vpitja! Na vaškem bazarju je pa kaj pravega prostor za preizkušanje vojnih podplatov. Nekaj je seveda povsod zraven tudi radovednežev. Kdo bo samzase delal, če ga nihče ne gleda? Seveda zbor radovednežev največ trpi: zebe ga v noge in v roke. Zato

Zimski dan.

pa pridno privzdiguje nožice in piha v roke, kakor bi renčal kovaški meh. Na nosu ima vsak svojega ščinkavca. Pa kaj zato! Vsak mora pokazati, da je vztrajen in da se ne boji mraza. Ta in oni skoči morebiti za par trenutkov tudi domov, za peč, pa res le za par trenutkov. Pa ima vedno tudi dovolj vzroka. Morda je pripeljal s seboj bratca, ki se rad na hladnem cmeri in kisa. Tega mora spraviti domov, na gorko, pri tem se pa še sam malo pogreje, nato pa zopet vun med tovariše!

Iz daljave pa čuješ vpitje in kričanje, kakor bi šla turška vojska v vas. Sankači se tam drvé na svojih lesenih saneh. Vaški klanec je kakor živo mravljišče: eni lezejo gor, drugi drsajo dol, tretji leže v snegu, ker še ne znajo dobro voziti. To je življenje in vrvenje, da ga ne najdeš druge dni enakega.

Jasni zimski dan, kako lep si včasih in poln življenja! Marsikomu daš sicer nekaj nadloge, malo prehlajenja, malo kašlja — v spomin za prešerno veselje. A kljub temu te le vsakdo ljubi in vsakdo zopet željno pričakuje.

Dal ti Bog, mladina, mnogo takih solnčnih dni, četudi zimskih!

Zviti polh.

Rud. Pečjak.

Hoj, polh debeluhar,
saj dovolj si že rejèn,
da boš za večerjo —
hola, brž iz luknje vèn! —

„Morgen, morgen, morgen!“
spet se polh oglási! —
Torej pridem jutri,
pa se še napasi! —

„Morgen, morgen, morgen!“
polh se brž oglási. —
Torej pridem jutri,
pasi se še, pasi! —

Hoj, polh debeluhar,
zdaj pa res si že rejèn,
zdaj ne bom več čakal —
hola, brž iz luknje vèn! —

Hoj, polh debeluhar,
saj dovolj si že rejèn,
slednji dan te čakam —
hola, brž iz luknje vèn! —

„Norček, norček, norček!“
uran nekje zakraka:
„Misliš mar, da polh še
nate verno čaka?“

Pogovor z vetrom. Ksaver Meško.

O veterc bežeči, kje si bil? —

„Onstran morjá sem se z deco podil.“ —

A kakšna je deca tam onstran morjá? —

„Vsa črna, kot v tinti okopana vsa.“

O veterc bežeči, kje si bil? —

„Na Laškem vonj cvetja oranž sem pil.“ —

Pa nam še prinesel bi sladki vonj! —

„Kdor hoče imeti ga, ide naj ponj.“

O veterc bežeči, kje si bil? —

„Na gorskih slemenih sem sneg topil.“ —

Prinesel bi sèm ga, bi vrgli ga v peč. —

„Počakajte zime, ga bo še preveč.“

O veterc bežeči, kam zdaj boš šel? —

„Čez širno morjé bodem zdaj zadrvel,

potapljal bom ladje na dno morjá:

otroci, le bodite lepo doma!“

Pa nič se ti ladja uboga ne smili?

Ne smili mornar, ki v smrtni je sili? —

„Pa bodi! Ker prosite vi za nje,

privedem jih varno čez širno morjé.“

Ti dobril — Ko zrastemo, vsi bomo šli

s teboj po svetu na vse strani.

In ti, dobri veterc, varno nas vodi,

prijatelj dober nam bodi povsodil!

Oglar Marko.

Cvetinomiški.

I.

Vsvisli je pihal skozi lino svež nočen veter. Nekje v vasi je zalajal s cvilečim glasom pes, zalajal in utihnil. In zopet gluha tišina vseokrog. Zdajci se je oglasila prav blizu kozolca sova.

»Skovik! Skovik!« — je stokal nepretrgoma puščoben glas skozi noč. Nato se je začulo okrog kozolca plahutanje nerodnih peroti. Toda kmalu se je skovikanje ponovilo od iste smeri kakor poprej, in temu skovikanju ni hotelo biti nič več konca.

»Spiš, Cenko? . . . Jaz ne morem. Da bi vsaj sova enkrat utihnula!«

»Tudi jaz še ne spim. Ali te je strah, Jožko?«

»Ne, strah me ni. Ampak nekaj premišlujem. Ugani, o čem?«

Med bratoma je nastal za hip molk. Cenko se je nemirno prevrnil na ležišču, Jožko pa se je še globlje zaril v dišeče suho seno.

»Ugani!« je zahrkal Jožko.

»O svetem Miklavžu, o orehih in lešnikih, o konjih in parkljih iz lecta . . . Ali sem ugani?«

»Nisi, Cenko. Še ugiblji!«

»O Veliki noči, o kolačih, poticah in pomarančah . . . Zdaj sem ugani, kaj neda!«

»Tudi zdaj ne!«

Iznova je zapihal skozi lino veter, v hruški pred kozolcem je zasumelo in tropotoma je padlo na tla nekaj zrelih sadov.

»Povej, Jožko! Jaz tako ne morem ugani . . .«

Cenko si je popravil odejo na životu in se iztegnil proti bratu.

»No, bom pa povedal. Veš, kje sem bil danes?«

»Za potokom; lapuh si trgal za svinje.«

»Za potokom, da, pa še dalje. Ko je bil koš poln, sem ga skril v grmovje in potem sem šel po hribu navzgor na Jurjev laz, tja, kjer žgé oglar Marko kôpe. Šel sem k Marku v kočo. Ugani, kaj sem vse videl pri njem?«

»Morebiti pava . . .«

»Kaj pa še! Saj še kokoši nima . . . Vse nekaj drugega.«

»Lepepa konja . . .«

»Ojoj, Cenko . . . tudi konja ne, ne lepega, ne grdega. Kar napravi Marko oglja, mu ga zvozi vsega Jernačev Miha s svojim konjem do železnice. Že vidim, da zopet ne boš ugani. Ježa sem videl, dva tako lepa ježka, da je veselje! In pa kosa ima Marko, potem pa šojo . . .«

V vejevju hruške zunaj je zopet zašelestelo, in vnovič so zaporedoma padle hruške na tla.

»Vse to si videl? . . . Čakaj, Jožko . . . jutri greva skupaj po lapuh; saj ga je še kaj za potokom?«

»Še, pa ga ne bo več za zvrhan koš.«

»Nič ne škoduje . . . In potem greva na Jurjev laz k oglarju Marku.«

»Dobro! Saj sem Marku obljubil, da prideva enkrat skupaj k njemu.«

Čenko se je popraskal za ušesom.

»Zdaj pa še ti uĝani, Joško, o čem premišljuješ jaz!«

»Pa nehajva uĝibati za enkrat! . . . Kar povej rajši, Čenko . . . bo vseeno dobro!«

»Bogat bi bil rad, o tem razmišljam. V kočiji bi se vozil kakor cesar, namesto kokoši bi imel doma same pave, ki bi se izprehajali pred hišo in po vrtovih, pa zajcev bi imel toliko, da bi jih vse mrgolelo po naših travnikih in po dolini, kadar bi jih šel past. Čisto nič bi ne delal; samo ležal bi in jedel potice, tiste sladke rozinove, in pa malinovec bi pil . . . Ali bi ne bilo imenitno, kaj?«

»Posebno slabo bi res ne bilo!« se je posmejal Joško, »nikar ne misli na takšne stvari; to so čenčarije, veš, Čenko, prav nič drugega kakor čenčarije . . . Jaz bi bil pa zadovoljen, samo če bi mi hotel dati oglar Marko enega svojega ježa . . . in prav nič drugega si ne želim.«

»Jež je že nekaj — toda, kaj bi z ježem? Če bi bil jaz bogat, bi ježa še ne pogledal. Imel bi pa udomačene srne in jelene. Te bi včasih zapregel in bi se vozil z njimi po dolini v trg . . . To bi zijali in gledali ljudje! Srna teče kakor blisk, jelen tudi . . . šlo bi kakor Efiĝev voz . . .«

Jošku se je zazdehalo.

»Beži, beži, Čenko . . . Kaj ti vendar še ne pade v glavo! To so neumnosti . . . Vsak večer mi pripoveduješ, kako bi živel, če bi bil bogat . . . Rajši zaspiva!«

»Lepo bi pa le bilo, Joško, ali ne?«

»Lepo? . . . Seveda — a kdor je reven, je reven, in ne bo nikoli bogat . . .«

»Toda jaz mislim drugače, Joško. Zakaj bi ne bil bogat? Meni se zdi tako prijetno premišljevati o tem, česar nimam. In potem se mi navsezadnje res zdi, da sem bogat . . . Veš, Joško . . . tudi barko bi si kupil potem, tako z velikimi belimi jadrni, in vozil bi se po morju, semintja, v Ameriko in še dalje, zmeraj dalje. Vse morske tolovaje bi postrelil. Jedel bi pa na barki samo ribe in ribje olje bi pil . . . Nazaj iz Amerike bi pa pripeljal domov toliko zlata, da bi ga bila vsa barka do vrha polna. Doma bi pa dal napraviti iz zlata cerkev in zvonik in za sebe palačo, ki bi bila tako visoka kakor najvišja smreka . . . in . . . in . . . slišiš, Joško?«

Z Joškovega ležišča je prihajalo lahno sopenje.

»Sli — šim, Cen — ko . . .«

»Že spiš? No, ne bom te več motil. Koš te je močno izdelal, vem. Lahko noč, Joško, dobro spi!«

»Lah — ko n — noč!«

Še enkrat je zaskovikala sova; nato je bilo tiho zunaj. Samo veter je šepetal v vejah hruške in zapihal zdajpazdaj v svisl . . .

Jožko je spal, z napolodprtimi ustnicami, z rahlim smehljajem na napetih rdečih licih; desnico si je bil položil na razgaljene prsi, levico pa je imel iztegnjeno ob životu. Kdove, o čem je sanjal? . . . Najbrže sta se mu prikazala v spanju onadva ježa oglarja Marka: semtertja ropotata po koči, zdaj pod mizo, zdaj pod klopmi . . . kos in šoja pa kukata radovedno iz kletk na tla . . .

A Cenko še vedno ni mogel zaspati; premišljeval je dalje, kako bi bilo lepo, če bi bil bogat, in kaj vse bi potem imel. Živel bi vrhu hriba v visokem belem gradu, stal bi na stolpu in bi streljal na ptiče, ki bi letali nad njegovo glavo, pod sinjim nebom. Grad bi bil ves iz stekla, streha iz stekla, dimnik iz stekla, vse stene iz stekla, stolp iz stekla . . . vse, vse iz stekla, samo okna bi bila iz srebra, zavese pa bi bile rdeče kakor črešnje . . . Kadar bi se naveličal streljati ptiče, bi grad zaklenil ter bi šel po svetu, mogočen vojskovodja, na čelu ogromne vojske, ki bi se valila za njim kakor povodenj, vojske, kakršne še ni videla zemlja. Ves svet bi premagal, vse narode, črnokožce, rumenokožce, rjavokožce, belokožce, in kakršnekoli barve so že človeška plemena. Sedel bi na zlatem prestolu in bi vladal ves svet, pravično in . . . in . . . O Cenko, Cenko, kam so zašle tvoje misli? Rajše zaspi! Dobro, da nihče ne sliši tvojih misli, Cenko . . . smejala bi se ti cela fara, vsa dolina . . . Kar zaspi, alj pa misli na drugačne reči . . . saj ne boš nikoli bogat . . . nikoli, nikoli! . . .

Posijal je mesec. Skozi lino se je zablščalo, in daleč po svislih se je raztegnilo sijajno srebrno trakovje. Cenko se je nehote nagloma dvignil in sedeč sključeno, s širokoodprtimi očmi gledal v eno in isto smer. Čez ves Jožkov obraz je bila razlita mesečina, in skozi to mesečino so se smehljale ustnice, tako mirno in vdano . . .

Cenko se je sklonil previdno čez ta lepi, beli obraz in poljubil brata na čelo.

»O Markovem ježu sanja . . . Sanjaj! Tvoje sanje so tako lepe in pametne . . . A moje? . . . Le spavaj, bratec!« . . .

Nato je tudi sam zatisnil oči in kmalu zaspal.

[Konec.]

Modrost v pregovorih domačih in tujih.

Kura.

Kure jajce ne uči.

Prej kura ko jajce.

Ko gredo kure na gredo, lenuh se dela loti.

Kura več najde kot koklja.

Tudi črna kura daje bela jajca.

Kura prej pokusi, preden si kljun nabrusi.

V praznem gnezdu kura ne znese.

Kjer je mnogo jajec, tam kura rada nese.

Slaba kura — slaba jajca.

Tolsta kura — malo jajec.

Boljši kura, ki nese, ko dekla, ki spi.

Kura, kadar znese jajec, velik ima kokodajec.

Prej kura znese, potem vali.

Slaba kura, ki sosedom nese.

Kaj se izleže, mar je kuri!

Čigar kura, tistega jajca.

Pridna kura vsako zrno pobere.

Kura ima povsod pravico.

Toliko brska kura enemu piščancu kot dvajsetim.

Vse kure razbrskavajo.

Nazaj kura brska.

Zase kura brska.

Tudi kura ne praska (brska) zastonj.

Tudi na tujem gnoju kura brska.

Kura na gnoju — kraljica!

Kura, račja mati, se ima veliko bati.

Snedene kure ne moreš nikomur dati.

Huda kura ne vidi petelina.

Kjer kura poje, petelin molči — pri hiši taki vse v redu ni.

Če kura poje, petelin molči.

Le neumna kura lisico za svet vpraša.

Kura v mestu — kmalu bo smrt!

Reki:

S kurami spat, s kurami vstat'.

Kurjo slepoto ima, kurji pogled.

Kurji pot me je polil.

Drobiž.

Amerikanski bizon izumira. Evropejci so našli pri prihodu v Ameriko posebno govedo, ki so mu rekli: amerikanski bizon. Krasna žival je to, a žal so jo začeli hudo preganjati. Ne za meso, ne za lovsko zabavo, ampak za samo sirovo šalo in prelivanje krvi so zganjali tisoč- in tisočglave črede skupaj, so jih na slepo streljali, poganjali v prepade in reke. Na milijone jih je bilo; sedaj je pa nastala nevarnost, da popolnoma izumro. V narodnem parku Jeloston so jih našli pred 20 leti še 400, sedaj jih je pa tam komaj tucat. Neki bogatin imenom Dooley je pa hotel to lepo žival na vsak način rešiti in je kupil pred 25 leti »otok antilop« v Velikem slanjem jezeru. Tja je dal prepeljati 26 bizonov; prostora so imeli dovolj, saj meri otok 12.000 hektarjev, miru pa tudi, ker jih nihče ne sme tam streljati. Uspeh je bil prav izvrsten; samo leta 1913. se je pomnožilo njih število za 26 novih telet, torej za število vseh prvotnih nasejlencev.

Kavčukovo drevo. Kavčuk dobivamo iz soka nekega drevesa, ki raste najbolj v vročih in vlažnih krajih Južne Amerike in Osrednje Afrike. Zarežemo skorjo in počasi začne teči vun sok. Ujamemo ga, denemo v ponve in toliko časa kurimo pod njimi, da se sok strdi. Napravimo kroglice po 5 kg, denemo v vreče, in kavčuk je pripravljen za trg. Nekatera drevesa so velikanska. Tako čitamo o nekem drevesu na meji med Brazilijo in Bolivijo, ki ima obseg 8 metrov in pol. 120 dni ali štiri mesece daje neprestano sok iz sebe, in sicer vsak dan 10 kg. Če računimo cene pred vojsko, da to na leto okoli 11.000 kron, oziroma, če vzamemo teh 11.000 K kot 4odstotne obresti od drevesa, je drevo vredno 275.000 K. Je pa last družine, ki šteje poleg očeta in matere pet otrok.

Kaj je milijarda? Da je milijarda tisoč milijonov, ve vsakdo. Milijarda pešcev, porazdeljena v polke po 3000 mož, bi bilo 333.333 polkov. Ako bi ta vojska šla mimo, porazdeljena v kolone po 4 može v

eni vrsti, bi trajalo neprestano 11 let. Na železnici bi ta orjaška vojska potrebovala 20 milijonov vagonov, v vsakega bi moralo iti po 50 mož. Če računamo dolžino vagona na 10 m, bi bil vlak ravno 200 tisoč km dolg; segal bi petkrat okrog in okrog zemlje. Strojna puška, ki v minuti odda 250 strelcev, bi morala sedem in pol leta neprenehoma dan in noč pokati, da bi postrelila milijardo nabojev. Bogataš, katerega premoženje bi znašalo ravno milijardo K, bi smel brez vsake skrbi izdati vsak dan 1000 K in ne bi mu bilo niti treba naložiti svojega premoženja na obresti, bi lahko živel 2740 let, da bi izdal poslednji tisočak. Ako vsako minuto našteješ do 200, bi moral devet in pol leta neprestano šteti, da bi prišel do 1 milijarde. Milijarda ur da lepo številce 114 let.

Temperatura zvezd nepremičnic. Pri 100 stopinjah pri nas že voda zavre, za solnce pa pravijo, da ima 5000 stopenj. Seveda si take vročine niti oddaleč ne moremo predstavljati. S primerjanjem s solncem so določili vročino najmrzlejših zvezd na 2150 stopenj, ono najbolj vročih pa na 400.000 stopenj!

Artillerija drednotov. Najmočnejše bojne ladje imenujemo drednote. To je angleška beseda, ki pomeni v slovensko prestavljena »nič se ne boj«. Velikanski so topovi. Top s premerom 35 in pol centimetra na koncu je 16 metrov dolg, cev tehta nad 70.000 kg, izstrelak (granata) 710 kg, naboj smódnika 215 kg, napravi pa granata začetkoma 800 metrov na sekundo. Izstrelak prebije oklopno jekleno ploščo v debelosti nad en meter.

Najvišja stavba sveta. Dviga se v New-Yorku blizu glavnega kolodvora. V višino meri 275 metrov. Šmarna gora je nad Ljubljano 375 metrov. Stroški najvišje stavbe so znašali okoli 130 milijonov K. Čitali smo pa, da nameravajo zgraditi še višjo stavbo, do 500 metrov visoko. Dvigala bi se visoko nad Šmarno goro; stoječa v Kranju, bi presejala še vrh Sv. Jošta.

J. E. Bogomil:

Našim računarjem.

Nekaj novega! **Kako ugameš, kdaj bil kdo rojen?** — To bodo lahko ugnili le tisti mali učenjaki, ki znajo računati s številkami od sto naprej. Sicer je pa ta skrivnost čisto preprosta.

Vprašal boš svojega znanca, če v kdaj je rojen. — »Vem, dobro vem ti bo odgovoril. — »Jaz pa znam ugniti,« mu boš ti dejal. — »Kako nekaj Saj ni mogoče.« — »O, prav lahko. Samo ti boš moral storiti, kar ti bom rekel. — »Bom že; bomo le videli, če res kaj znaš.«

Po takem pogovoru mu boš začel narekovati. Pomnoži številko svojega rojstnega dne s številom 3 — prištej zraven 5 — pomnoži to vsoto s številom 4 — prištej zraven število tistega meseca, v katerem si rojen, in število svojega rojstnega dne — od vsega odštej 20. Povej številko, ki si jo dobil. — Ti boš zdaj deliti to vsoto s številom 13. Število, ki ga bo dobil pri tej delitvi — kvocijent ste narekli v šoli — ti pove rojstni dan, ostanek pa rojstni mesec.

Vzemiva zgled! Benkova Francka bila rojena 29. oktobra, s številkami zapisano 29./10. Kako bo to računal tvoj prijatelj po tvojem navodilu?

Takole:

$$\begin{array}{r} 29 \times 3 = 87 \\ 87 + 5 = 92 \\ 92 \times 4 = 368 \\ 368 + 10 + 29 = 407 \\ 407 - 20 = 387 \end{array}$$

Številko 387 bo povedal tebi, in ti bo vzel v roke svinčnik, pa boš začel deliti kakor si se učil v šoli:

$$\begin{array}{r} 38,7 : 13 = 29 \\ 127 \\ 10 \end{array}$$

Torej imaš kvocijent 29, ostanek pa 10 — res, kakor smo zgoraj povedali. Benkovo Francko: rojstni dan ima 29. oktobra.

